

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการดำรงอยู่ของช่างปูนปั้น เพชรบุรีในปัจจุบัน (พ.ศ. 2541) ในด้านวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ทางสังคม ภายใต้บริบททางสังคมวัฒนธรรม โดยพิจารณาในแง่ของความสืบเนื่องและการคลี่คลายตัวของกลุ่มช่างในอดีตช่วงต้นรัตนโกสินทร์มาจนถึงกลุ่มช่างปัจจุบัน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการปรับตัวของกลุ่มช่างในเงื่อนไขทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

ช่วงต้นรัตนโกสินทร์ ราว พ.ศ. 2400 พบว่ากลุ่มช่างที่เป็นกลุ่มแรงงานฝีมือที่ทำการจัดสร้างสิ่งก่อสร้างสำคัญในศาสนา ได้แก่กลุ่มพระช่าง ที่มีศูนย์รวมอยู่ที่วัด ที่เรียกกันว่า “สำนักช่าง” โดยจะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อเรียนรู้ฝึกฝนงานและถ่ายทอดความรู้งานช่าง ในลักษณะความสัมพันธ์แบบครูกับศิษย์ สำนักช่างจึงเป็นแหล่งผลิตช่างที่สำคัญของเมืองเพชรบุรี

สำนักช่างนี้ต่อมาได้เสื่อมบทบาทไปเนื่องมาจากมีการจัดการศึกษาอย่างเป็นทางการโดยรัฐ และการจัดการปกครองคณะสงฆ์ ทำให้ไม่มีผู้เข้ามาสืบทอดวิชาช่างในระบบเดิมอีก พร้อมกันนี้ทำให้ช่างฝีมือเคลื่อนมาสู่ระบบการรับจ้างมากขึ้น

การขยายตัวของงานปูนปั้นในช่วง พ.ศ. 2500 เป็นต้นมาเป็นเงื่อนไขที่ทำให้เกิดกลุ่มช่างรุ่นใหม่เข้ามารับสืบทอดความรู้งานช่างนั้นต่อมาได้ จากการศึกษาผ่านชีวิตช่างปูนปั้นปัจจุบัน 8 ท่านพบว่า ในความเป็นช่างรับจ้างมากขึ้นนั้น ช่างปูนปั้นปัจจุบันมีลักษณะของการทำงานอย่างเฉพาะด้านมากขึ้น คือทำเฉพาะแต่งงานปูนปั้น และมีการจัดแบ่งงานกันทำอย่างเป็นระบบ โดยมีผลประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจเป็นแกนหลักที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างช่างกับบุคคลแวดล้อมช่าง

การทำงานของช่างต้องสัมพันธ์กับบุคคลสองกลุ่มคือ พระสงฆ์ และกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น พระสงฆ์ในฐานะผู้จ้างงาน มีลักษณะเป็นผู้อุปถัมภ์ช่างแบบใหม่ ที่มีส่วนในการอำนวยความสะดวกให้เกิดงานช่างขณะเดียวกันก็มีส่วนในการกำกับงานของช่างด้วย ซึ่งผลของการนี้ได้ส่งผลต่อรูปแบบงานปูนปั้นที่จัดสร้างขึ้นจากฝีมือของช่างร่วมสมัยโดยรวมของเพชรบุรี ส่วนกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นได้เข้ามามีส่วนในการสนับสนุนงานช่างด้วยการเปิดเวทีให้ช่างได้เล่นบทบาทของผู้ทรงภูมิ (ปัญญาท้องถิ่น) ทำให้ช่างปูนปั้นสามารถเชื่อมโยงตนเองเข้ากับสังคมภายนอกเมืองเพชรบุรีได้ ซึ่งเป็นวิถีทางที่ช่างเรียนรู้ที่จะปรับตัวเพื่อการสร้างงานปูนปั้นต่อไป